2.12.2025

Tehyn asiantuntijalausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: Sosiaali- ja terveysministeriön vastine koskien hallituksen esitystä 113/2025 vp.

Tehy kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto koskien sosiaali- ja terveysministeriön vastinetta eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle perustuslakivaliokunnan (PeVL 51/2025 vp) edellyttämistä muutoksista hallituksen esitykseen 113/2025 vp.

Tehyn kommentit STM:n vastineesta sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Tehyn näkemyksen mukaan sosiaalihuollon asiakkaan perustuslaillista itsemääräämisoikeutta ei turvaa riittävästi pelkkä mahdollisuus tehdä kirjallinen valitus tai oikaisuvaatimus tilanteessa, jossa esimerkiksi hänen kotiinsa tuodaan yksityisyyteen kajoavia teknologisia ratkaisuja, joiden käyttöönotosta hän tai hänen laillinen edustajansa on kieltäytynyt.

Teknologisilla ratkaisuilla (kuten hoivakamerat, liiketunnistimiin perustuva valvonta, gps-seurantalaiteet ja älykkäät poistumistunnistimet) voidaan merkittävällä tavalla rajoittaa sosiaalihuollon asiakkaiden perustuslaillisia oikeuksia, kuten yksityiselämän suojaa ja henkilökohtaista vapautta.

Sosiaali- ja terveysministeriön vastikkeen mukaan (muutosehdotus 1) asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön olisi selvitettävä palvelutarvetta arvioitaessa ja laadittaessa asiakassuunnitelmaa. Ratkaisun käyttöönotto perustuisi asiakassuunnitelmasta vastaavan työntekijän harkintaan. Jos asiakas kieltäytyisi jostain teknologisesta ratkaisusta, mutta ammattilainen katsoisi sen asiakkaan hoidon ja huolenpidon kannalta välttämättömäksi, voitaisiin teknologinen ratkaisu kuitenkin ottaa käyttöön. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin velvoite kirjata sosiaalihuoltolain 45 §:ssä tarkoitettuun päätökseen asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava 2 momentissa tarkoitettu ratkaisu.

Näin ollen STM:n vastineen mukaan olisi ilmeistä, että asiakas voisi valittaa momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käyttöönotosta, mikäli asiakas vastustaa sen käyttöönottoa.

Tehyn näkemyksen mukaan haavoittuvassa asemassa olevien sosiaalihuollon asiakkaiden voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta tehdä kirjallinen oikaisuvaatimus teknologisen ratkaisun käyttöönotosta. Suomessa on esimerkiksi yli 300 000 iäkästä ihmistä täysin vailla digitaitoja, ja monilla asiakkailla ei ole omaisia tai läheisiä. Lisäksi kognitiiviset, psyykkiset, sosiaaliset tai aisteihin liittyvät toimintarajoitteet voivat tehdä kirjallisen muutoksenhaun käytännössä mahdottomaksi.

On olemassa riski, että hyvinvointialueiden säästöpaineet johtavat teknologisten palvelujen käyttöönottoon myös asiakkailla, joille ne eivät ole tarkoituksenmukaisia, esimerkiksi etenevän muistisairauden vuoksi.

STM:n vastineen (s. 9) mukaan sosiaalihuollon palvelut ovat lähtökohtaisesti vapaaehtoisia, eikä eri palvelujen toteuttamistavoista muiltakaan osin tehdä päätöstä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (AOA) kirjoittaa tuoreessa (9.10.2025 EOAK/6255/2024) ratkaisussaan kuitenkin seuraavasti:

> ”Lähtökohtaisesti sosiaalipalvelujen ottaminen vastaan on vapaaehtoista. Jos asiakkaan välttämättömän huolenpidon toteutuminen on vaarassa, syntyy sosiaalihuollon viranomaisille kuitenkin toimintavelvollisuus. Jos asiakas haluaa asua kotona, mutta sanoo, ettei suostu ottamaan vastaan palveluja, joiden avulla hänen välttämätön huolenpitonsa voitaisiin turvata, on asiakkaan asioista vastaava työntekijä (omatyöntekijä) velvollinen huolehtimaan siitä, ettei asiakas joudu heitteille.”

AOA:n muistuttaa tässä ratkaisussaan, että jokainen viranhaltija ja julkista tehtävää hoitava työntekijä vastaa omassa tehtävässään siitä, että haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat saavat lain edellyttämät palvelut. Lisäksi AOA korostaa, että sosiaalihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava niin pitkälle kuin mahdollista.

Tehyn näkemyksen mukaan asiakkaan kieltäytyessä teknologisen ratkaisun käyttöönotosta, palvelujen tarvetta arvioivalla ammattihenkilöllä täytyisi olla tosiasiallinen mahdollisuus tarjota asiakkaalle jotakin muuta ratkaisua, vaikka hyvinvointialue ohjeistaisi ammattihenkilöitä tarjoamaan ensisijaisesti vain teknologista ratkaisua.

STM:n vastineen (s. 13) mukaan teknologisten ratkaisujen käyttöä koskevat säännösehdotukset on muotoiltu sillä tavoin yleisiksi, että ne soveltuvat noudatettavaksi kaikkien asiakasryhmien osalta. Tehyn näkemyksen mukaan sosiaalihuoltolain muutokset olisi valmisteltava huolellisesti siten, että asiantuntijoita kuullen arvioidaan merkittävästi itsemääräämisoikeuteen puuttuvien teknologisten ratkaisujen vaikutukset eri asiakasryhmiin, kuten muistisairauksia tai mielenterveydenhäiriöitä sairastavat henkilöt, vammaiset henkilöt sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujat.

Valmisteluaikataulusta ja lain voimaantulosta

Tehy ry haluaa tuoda esille huolensa siitä, kuinka lyhyellä valmisteluaikataululla pyritään valmistelemaan lainsäädäntöä, joka mahdollistaa merkittävällä tavalla sosiaalihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeuteen puuttuvien teknologisten ratkaisujen käytön.

PeVL:n lausunto ja STM:n vastine on päivätty 26.11.2025. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntopyyntö saapui Tehyyn 28.11.2025. STM:n 32-sivuisen vastineen sekä pykälämuutosehdotusten kommentointiin annettiin aikaa yksi työpäivä.

Lainsäädännön olisi tarkoitus tulla voimaan jo 1.1.2026, eli käytännössä kuukauden kuluttua. Hyvinvointialueilla jäisi lainsäädännön toimeenpanon ohjeistamiselle hyvin vähän aikaa tulevien joulunpyhien vuoksi.

Helsingissä 2.12.2025

Millariikka Rytkönen
puheenjohtaja
Tehy ry

Lisätiedot: Mervi Flinkman, Työvoimapoliittinen asiantuntija, mervi.flinkman@tehy.fi